

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Мария Йовчева (Богословски факултет)
за представените трудове
на доц. д-р протоерей Иван Иванов (Кюмурджийски)
за участие в конкурс за заемане на академична длъжност „професор“
в научна област 2. Хуманитарни науки
професионално направление 2.4. Религия и теология (Литургика)
за нуждите на Богословския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ (СУ),
обявен в ДВ, бр. 35 / 18.04.2023 г.

Със заповед РД 38-224/28.04.2023 г. на Ректора на СУ съм определена за автор на становище в конкурса за заемане на академична длъжност „професор“ по специалността с единствен кандидат доцент протоерей Иван Иванов (Кюмурджийски). Представеният набор от материали включва всички необходими документи по процедурата. Трудовете на Иванов отговарят на минималните изисквания на ЗРАСРБ, Правилника за приложението му и съответния Правилник на СУ „Св. Климент“ за заемане на академичната длъжност „професор“ в научна област *Хуманитарни науки* и професионално направление 2.4. *Религия и теология*.

Иванов участва в конкурса със значителна по обем и тематичен обхват научна продукция, която включва 1 монография и 1 глава от колективен труд, 5 статии и 21 студии. Научните му постижения са съсредоточени в няколко взаимно обвързани полета, които се вписват в литургическото богословие, интерконфесионалните отношения и в различни разклонения на медиевистиката: средновековна музика и църковно пеене, кирилометодиевистика, славяно-византийски контакти, историческа литургика (със застъпване и на съвременните аспекти на проблематиката). Публикациите му са цитирани многократно у нас и чужбина. Проучванията на Иванов като цяло следват традицията на изследванията по литургика в Богословския факултет, положена и развивана от неговите преки и непреки учители – изтъкнати преподаватели и учени като протоерей Иван Гошев, еп. Николай Макариополски, протопр. Благой Чифлянов, протопр. Радко Поптодоров, чиито трудове са използвани пълноценно от кандидата.

Самият Иванов синтезира постиженията си в пет главни направления: *литургично, литургийно, евхаристийно и сакраментално богословие; интерконфесионален диалог и литургично мисионерство; литургико-екзегетични, кирилометодиевистични, музикално-медиевистични изследвания; църковни, социални и духовно-нравствени, догматико-канонични и пастирски измерения в съвременния литургичен живот на православните християни; анализ и интерпретиране на литургичните извори* (това направление всъщност би трябвало да е застъпено в останалите).

Голяма част от посочените изследователски насоки се пресичат в представения хабилитационен монографичен труд за Литургията и тайнствата, върху които е

съсредоточен десетилетният научен интерес на Иванов (*Евхаристията – *Mysterium fidei* – *Mysterium vitae* (литургично изследване на тайнството Евхаристия)*). София, 2020). Внутрителният брой страници покриват въпросите за историята на литургийните последования и тайнствата в християнския свят, за богословския, екзегетичния, текстоокритичния и херменевтичния аспект на техни същностни съставки (от отделни текстове с различен жанров характер до по-големи компоненти или цялостни последования), за функцията на Литургията като център на богослужебния живот. Този амбициозен изследователски замисъл се основава на привлечен извор, светоотечески и изследователски материал и е осъществен с добро познаване на трудовете на български и чуждестранни специалисти. Залегнала върху концепцията за неотделимата връзка между учение, вяра и Евхаристия, монографията подхожда към Литургията като комплексен феномен, поставен в органично единство с цялостното богослужение на Църквата и с богослужебния живот на християнина въобще. В диахронен и компаративистичен план авторът проучва широк кръг въпроси на пневматологията, ангелологията, епиклетичното претворяване и освещаване, догматиката, богослужебния култ, музикологията и др. С по-подробното представяне на изворите *Приложението* допълва основната част на труда. Бих уточнила само, че независимо в каква функция е използвана, Литургията на св. ап. Яков е позната в ранен старобългарски превод (срв. Христова, И. *Кога са преведени литургиите на св. Яков и на св. Петър*. В: *Медиевистични ракурси*. София, 1993, 33–42). Книгата е предназначена не само към научната общност, но е изключително полезна и за студенти, магистри и докторанти по богословие.

Могат да бъдат отправени две основни забележки към структурата на труда. 1) Технически би следвало съкращенията на изворите да стоят след съдържанието на монографията и да бъдат включени като отделен параграф в него. 2) Тъй като *Заклучението* съдържа предимно странична информация (която е по-подходяща за предговора), *Обобщението* е всъщност последната част от научното изложение. Затова то трябва да включва осмислени и синтезирани на по-високо равнище собствените приноси на Иванов от всички глави в монографията, а не да предава сбито части от тях.

Като цяло трудовете на Иванов върху литургийното, евхаристийното и сакраменталното богословие издават добро владение на вторичната литература. Те са обединени от тенденцията да бъде предложен осъвременен прочит на историята и функциите на Литургията и тайнствата. Синхронът между теоретични знания и практическо разбиране, между богослова и музиколога, създава необходимата основа за интердисциплинарния поглед върху текстовете и елементите на последованията. Мога да отбележа само една обща слабост на публикациите му, която авторът трябва да избягва в бъдеще, а именно – недостатъчната пряка работа с първичните извори (ръкописи, издания на текстове), използвани и цитирани най-вече през вторичната литература. Изобщо би следвало бележки като „цит. по“ да бъдат сведени до минимум, тъй като дори и по-редките издания днес са достъпни в електронна версия.

В изследователския фокус на Иванов попада и кирило-методиевската проблематика. Публикациите в тази област илюстрират стремежа на автора да систематизира цялата налична разнотипна информация (богослужбни и небогослужбни, литературни и исторически паметници, славянски, гръцки и латински извори), да привлече възможните свидетелства от различен тип и да представи собствена интерпретация по вековни силно дискутирани въпроси още втората половина на XVIII в., като например типа богослужение, извършвано от Светите братя Кирил и Методий, характер на мисиите им в Рим и западните славянски земи, обхват на преведените от тях книги. Безспорно изказаните мнения съчетават познанията на Иванов върху ритуалите на Източната и Западната църква и търсят иновативно обяснение на комплекса от факти в по-широк литургически, мисионерски, политически и догматически контекст. Би следвало обаче хипотезите на автора за осъществяването от Светите братя компилативно богослужение да бъдат формулирани с по-голяма предпазливост, която се налага, от една страна, заради оскъдния брой първични извори с нееднозначни и дори противоречиви показания, а от друга, от сложността и недостатъчната яснота за богослужбната ситуация в християнския Изток и Запад през IX в.

Като стъпва на собствени наблюдения и изводи и на достиженията в досегашните научни изследвания, Иванов се обръща и към другата кардинално важна епоха в средновековната християнска духовна култура – времето на исихасткия мистицизъм от XIV в. и неговото отражение в по-късната църковна история. Обект на неговото проучване са литургични, музикални и химнографски творби. Влиянието на исихасткия модел на средновековна песенност е разгледано в целия южнославянски балкански регион. Чрез литургична, музиколожка и богословска интерпретация на някои музикални ръкописи авторът търси теоретичната основа на исихастското пеене, осмислено като отобраз на ангелското пеене в контекста на исихастката мистика.

Устойчива линия в изследователските търсения на Иванов оформя темата за съвременното учение за християнското единство, в частност, и изобщо, за съборността на Църквата и евхаристийната икумена. Така той откликва на потребността да бъде актуализирана тази проблематика с оглед на тенденциите в съвременния свят. Като изхожда от разбирането за вселенския характер на литургичното богословие, Иванов се стреми в рамките на строго православната гледна точка да намери перспективни дискурси към решаването на интерконфесионалното равнище на проблемите, които засягат общението на християните в светата Евхаристия.

Иванов има дългогодишен преподавателски опит в ОКС „бакалавър“ и „магистър“ на Богословския факултет в базови дисциплини, свързани с научната специалност на конкурса: *Въведение в литургиката, Литургика, Литургия и тайнства на Църквата, Богослужение* и др. В двете специалности на факултета той води лекциите и по редица избираеми дисциплини в областите и проблематиката, в които се вписват публикациите му. Развива активна дейност и по Програмата за преподавателска мобилност „Еразъм“. Осъществил е научно ръководство на петима успешно защитили

докторанти и немалък брой магистранти. Под негово ръководство са разработвани три научни проекта в рамките на ФНИ към СУ.

И така, като отчитам научните приноси на доц. д-р Иван Иванов (Кюмурджийски) в посочената за конкурса научна специалност, **гласувам положително за избирането на кандидата за професор по професионално направление 2.4. Религия и теология, специалност Литургика**. Препоръчвам на Факултетния съвет на Богословския факултет да даде също своя положителен вот.

15 август, 2023 г.

проф. д-р Мария Йовчева